

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ, ПОВ'ЯЗАНУ З ЇХ ЗДОРОВ'ЯМ

Даниленко Г. М., Швець А. М.

ГУ «Институт охраны здоровья детей и подростков НАМН Украины», Харьков
shvetsalina2015@gmail.com

З метою вивчення впливу професійної готовності на якість життя, що пов'язана зі здоров'ям, проведено дослідження особливості якості життя учнівської молоді з використанням опитувальника «SF-36 Health Status Survey». Встановлено певні відмінності впливу професійної готовності учнівської молоді на етапі професійного навчання. В залежності від рівня сформованості професійної готовності отримані результати були розподілені відповідно на середній (25-75 центиль), нижче середнього (менше 25 центиль) та вище середнього (понад 75 центиль) рівні. Встановлено, що серед студенток розподіл за рівнем автономності впливав на якість життя, що пов'язана зі здоров'ям за шкалою BP, в той час як в учениць ПТНЗ за шкалами RP, SF, BP та GH. У хлопців відмінності були більш істотні, і серед студентів і серед учнів ПТНЗ найкращі показники були в групі з високим рівнем автономності.

Ключевые слова: підлітки, професійна готовність, якість життя, що пов'язана зі здоров'ям, професійне самовизначення

ВЛИЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ НА КАЧЕСТВО ЖИЗНИ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ, СВЯЗАННОЕ С ИХ ЗДОРОВЬЕМ

Даниленко Г. Н., Швець А. Н.

У дівчаток-підлітків із РМФ виявлено відмінні риси змін рівня. С целью изучения влияния профессиональной готовности на качество жизни, связанной со здоровьем проведено исследование особенности качества жизни учащейся молодежи с использованием опросника "SF-36 Health Status Survey". Установлены определенные различия влияния профессиональной готовности учащейся молодежи на этапе профессионального обучения. В зависимости от уровня сформированности профессиональной готовности полученные результаты были распределены соответственно на средний (25-75 центиль), ниже среднего (менее 25 центиль) и выше среднего (более 75 центиль) уровне. Установлено, что среди студенток распределение по уровню автономности влияло на качество жизни, связанной со здоровьем по шкале BP, в то время как у учениц ПТУ по шкалам RP, SF, BP и GH. У подростков различия были более существенные, и среди студентов и среди учащихся ПТУ лучшие показатели были в группе с высоким уровнем автономности.

Ключові слова: подростки, профессиональная готовность, качество жизни, связанное с их здоровьем, профессиональное самоопределение

THE INFLUENCE OF PROFESSIONAL PREPAREDNESS ON QUALITY OF LIFE STUDENT YOUTH RELATED TO THEIR HEALTH

Danylenko G.M., Shvets A.M.

In order to study the impact of professional readiness on quality of life related to health, a study of the quality of life of student youth was conducted using the questionnaire "SF-36 Health Status Survey". Some differences in the influence of professional readiness of student youth at the stage of professional training have been established. Depending on the level of professional development, the results were divided into average (25-75 centiles), below average (less than 25 centiles) and above average (over 75 centiles) levels. It was found that among female students, the distribution by level of autonomy influenced the quality of life associated with health on the BP scale, while in female students of vocational education on the RP, SF, BP and GH scales. The boys' differences were more significant, and among students and among students of vocational schools the best results were in the group with a high level of autonomy.

Keywords: adolescents, professional readiness, quality of life, related to health, professional self-determination

ВСТУП

В умовах реформування економіки України відбувається інтенсифікація промислового виробництва, зростання потреби у високому рівні професійної підготовки учнівської молоді, що, безумовно, викликає посилення вимог до компетенцій особистості, до її спроможності значний проміжок часу

ефективно виконувати виробничі завдання, підтримувати високий рівень працездатності.

Проблема професійного самовизначення і підбору професії має об'єктивні джерела і підстави. Між людьми, як і між професіями, існують стійкі відмінності. Кожна професія пред'являє свої вимоги як до індивідуальних якостей, так і до психофізіологічних

особливостей і стану здоров'я. Кожному випускнику важливо правильно, з урахуванням перерахованих вище факторів, а також потреб ринку праці, відповідати на питання: «Ким бути?». У зв'язку з цим важливим соціально-економічним завданням є створення і послідовний розвиток державної системи профорієнтації, що охоплює всю територію, всі категорії учнів і забезпечує молоді рівні можливості отримання профорієнтаційних послуг.

Кожен підліток має право на свідомий вибір професії, але переважна їх більшість обирає професію виходячи лише із соціально економічних потреб і не враховує можливий вплив несприятливих професійних факторів на їх здоров'я. Вони також не беруть до уваги і адаптаційний потенціал їх здоров'я та власні психофізіологічні особливості. Внаслідок демографічної кризи [1, 2, 3] сьогодні в Україні спостерігається скорочення трудового потенціалу суспільства. За цих умов найактуальнішою задачею є збереження здоров'я підростаючого покоління як частини працездатного населення країни [4, 5, 6, 7]. У майбутньому це позитивно вплине на їх економічну та соціальну ефективність, збереже трудовий потенціал суспільства [8, 9].

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження особливостей якості життя, що пов'язана зі здоров'ям (ЯЖПЗ) учнівської молоді проведено із використанням опитувальника «SF-36 Health Status Survey» [10, 11]. ЯЖПЗ досліджувалася за наступними шкалами: General Health (GH) – щодо особливостей загального стану здоров'я учнів і студентів, Physical Functioning (PF) – рівень фізичного

функціонування організму, Role-Physical (RP) – ступінь впливу фізичного стану на особливості рольового функціонування за шкалою, Role-Emotional (RE) – особливості впливу емоційного стану на рольове функціонування підлітків, Bodily Pain (BP) – особливості інтенсивності больових відчуттів, Vitality (VT) – вираженість показників життєздатності, відчуття повноти сил, енергії та стійкості, Mental Health (MH) – самооцінка психічного здоров'я.

Дослідження професійної готовності проводиться за допомогою діагностичної методики І. П. Чернявської. Опитувальник «Готовність до вибору професії» за п'ятьма основними параметрами: - автономність, що визначається як самостійність, здатність до самореалізації та відокремлення своєї особистості у соціумі; інформованість про світ професій в цілому та відповідність своїх властивостей і здібностей обраній групі професій; обґрунтований вибір рішення.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Результати, отримані з використанням методики І. П. Чернявської, показують нам, що підлітки емоційні і при виборі професії керуються, перш за все, своїми почуттями. Вони ще недостатньо самостійні, прислухаються до думки інших, але при цьому здатні зрозуміти стан іншої людини. Проведений нами аналіз професійної готовності підлітків в залежності від етапу професійного самовизначення свідчить, що на етапі професійного навчання, незалежно від типу освітнього закладу зростає автономність підлітків на тлі суб'єктивного сприйняття меншої інформованості, здатності приймати рішення та планувати діяльність (табл. 1).

Таблиця 1. – Особливості професійного самовизначення учнівської молоді в залежності від характеру освітнього процесу, ум. од.

Складові професійної готовності	Учнівська молодь (в цілому)		
	учні 9-х класів (n = 164)	учні ПТНЗ (n = 307)	студенти (n = 358)
Автономність	8,5 ± 0,2#	13,3 ± 0,2	13,0 ± 0,2
Інформованість	14,3 ± 0,3#	9,6 ± 0,1	9,1 ± 0,1
Здатність приймати рішення	14,1 ± 0,2	12,2 ± 0,2#	12,8 ± 0,2
Здатність планувати діяльність	14,8 ± 0,2	12,0 ± 0,2#	13,4 ± 0,2
Емоційне сприйняття професійного самовизначення	13,1 ± 0,2	14,2 ± 0,3#	12,9 ± 0,3

– достовірність відмінностей в залежності від освітнього процесу, p < 0,05

Стать по різному впливала на професійне самовизначення учнівської молоді в залежності від етапу професійного самовизначення. Учениці 9-х класів вважали себе менш поінформованими щодо можливостей професійного майбутнього (відповідно, $14,6 \pm 0,4$ у.о. серед хлопців та $13,9 \pm 0,4$ у.о., серед дівчат, $p < 0,05$) і менш готовими до прийняття рішення щодо власної професійної траєкторії (відповідно,

$14,6 \pm 0,3$ у.о. серед хлопців та $13,7 \pm 0,3$ у.о., серед дівчат, $p < 0,05$). Лише в автономності визначалися статеві відмінності серед учнів ПТНЗ (відповідно, $12,2 \pm 0,4$ у.о. серед хлопців та $13,6 \pm 0,2$, серед дівчат, $p < 0,05$) і емоційного сприйняття професійного майбутнього (відповідно, $13,7 \pm 0,6$ у.о. серед хлопців та $12,7 \pm 0,3$, серед дівчат, $p < 0,05$) у студентів, які навчаються вищу освіту (табл. 2).

Таблиця 2. – Особливості професійного самовизначення учнівської молоді в залежності від статі та характеру освітнього процесу, ум. од.

Складові професійної готовності	Учнівська молодь					
	учні 9-х класів		учні ПТНЗ		студенти	
	хлопці (n = 82)	дівчата (n = 82)	юнаки (n = 69)	дівчата (n = 238)	юнаки (n = 67)	дівчата (n = 291)
Автономність	$8,8 \pm 0,2$	$8,1 \pm 0,3$	$12,2 \pm 0,4$	$13,6 \pm 0,2^*$	$12,6 \pm 0,5$	$13,1 \pm 0,2$
Інформованість	$14,6 \pm 0,4$	$13,9 \pm 0,4^*$	$9,0 \pm 0,3$	$9,7 \pm 0,1$	$8,9 \pm 0,3$	$9,2 \pm 0,1$
Здатність приймати рішення	$14,6 \pm 0,3$	$13,7 \pm 0,3^*$	$11,9 \pm 0,3$	$12,3 \pm 0,3$	$12,3 \pm 0,5$	$12,9 \pm 0,2$
Здатність планувати діяльність	$15,0 \pm 0,3$	$14,6 \pm 0,3$	$11,2 \pm 0,3$	$12,2 \pm 0,2$	$13,1 \pm 0,4$	$13,5 \pm 0,2$
Емоційне сприйняття професійного самовизначення	$13,0 \pm 0,3$	$13,2 \pm 0,3$	$14,4 \pm 0,5$	$14,1 \pm 0,3$	$13,7 \pm 0,6$	$12,7 \pm 0,3^*$

Примітки: * – достовірність відмінностей в залежності від статі, $p < 0,05$
– достовірність відмінностей в залежності від освітнього процесу, $p < 0,05$

Встановлено певні відмінності впливу професійної готовності учнівської молоді на етапі професійного навчання. Так, в залежності від рівня сформованості професійної готовності отримані результати були розподілені відповідно на середній (25-75 центиль), нижче середнього (менше 25 центилу) та вище середнього (понад 75 центилу) рівні.

Встановлено, що серед студенток розподіл за рівнем автономності впливав на ЯЖПЗ за шкалою ВР (рис. 1), в той час як в учениць ПТНЗ за шкалами РР, SF, ВР та GH (рис. 2). У хлопців відмінності були більш істотні, і серед студентів і серед учнів ПТНЗ найкращі показники були в групі з високим рівнем автономності (рис. 3, 4).

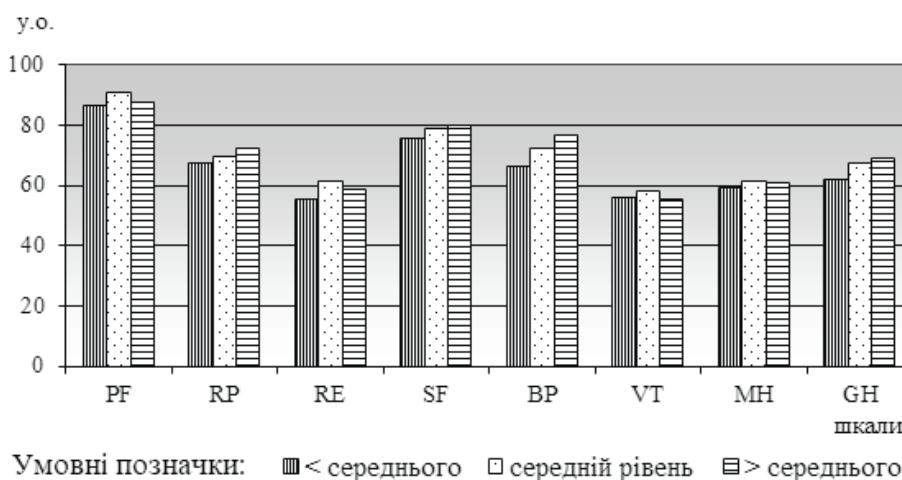
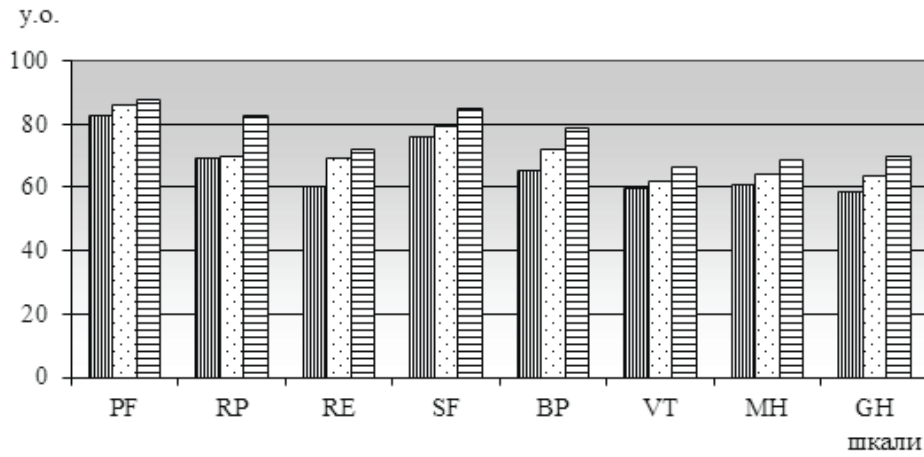
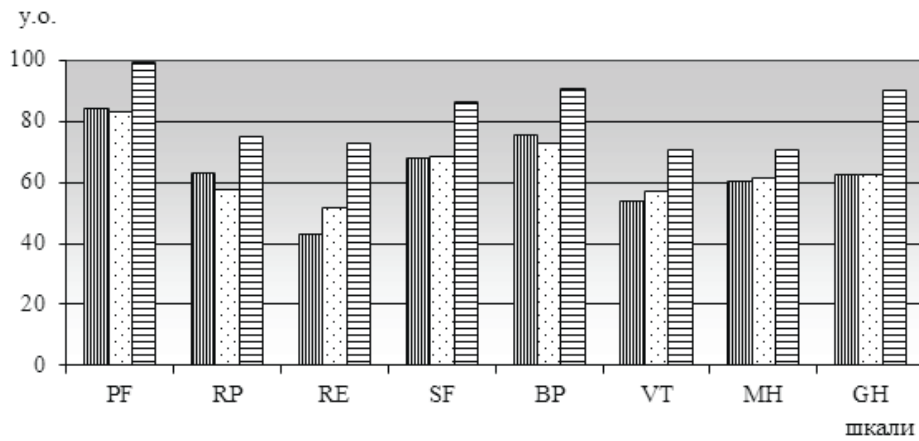

Рисунок 1. - Якість життя, що пов'язана зі здоров'ям у дівчат, студенток у залежності від рівня автономності

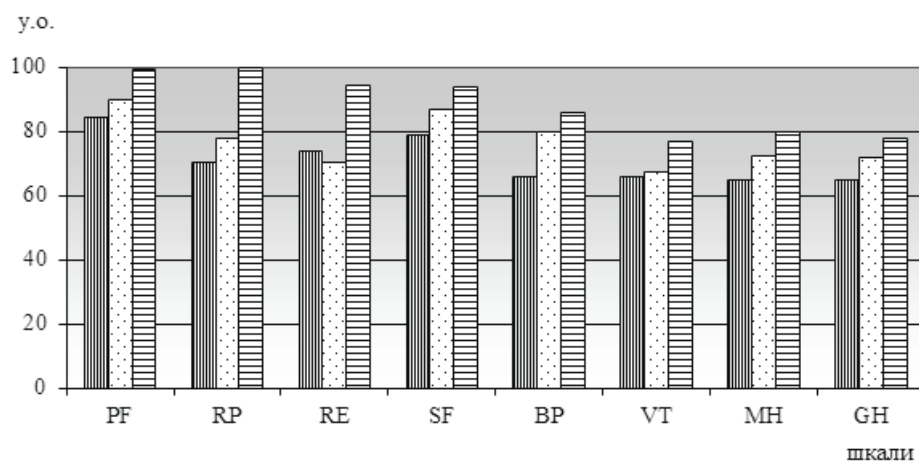
Умовні позначки: ▨ < середнього □ середній рівень ▩ > середнього

Рисунок 2. - Якість життя, що пов'язана зі здоров'ям у дівчат, учениць ПТНЗ в залежності від рівня автономності

Умовні позначки: ▨ < середнього □ середній рівень ▩ > середнього

Рисунок 3 - Якість життя, що пов'язана зі здоров'ям у юнаків, студентів у залежності від рівня автономності

Умовні позначки: ▨ < середнього □ середній рівень ▩ > середнього

Рисунок 4 - Якість життя, що пов'язана зі здоров'ям у юнаків, учнів ПТНЗ у залежності від рівня автономності

ВИСНОВКИ

В залежності від рівня інформованості щодо світу професій суттєві відмінності встановлені серед студенток за шкалами RP, RE, SF і за шкалами PF, VT, MH і GH серед учениць ПТНЗ. Серед хлопців суттєві відмінності в залежності від рівня інформованості мали місце відмінності за шкалами RP, VT серед студентів та за шкалами RE, SF та VT серед учнів ПТНЗ.

В залежності від готовності приймати рішення щодо власного професійного майбутнього суттєві відмінності мали місце серед студенток за шкалою RP і за шкалами PF та RE серед учениць ПТНЗ. Серед хлопців суттєві відмінності в залежності від готовності приймати рішення встановлені за шкалами PF, RE, VP і за аналогічними шкалами серед учнів ПТНЗ.

В залежності від готовності планувати власну професійну діяльність суттєві відмінності встановлені серед студенток за шкалами RP, VT, GH і за шкалами PF, RP та RE серед учениць ПТНЗ. Серед хлопців суттєві відмінності в залежності від готовності планувати власну професійну діяльність встановлені за більшістю шкал як серед студентів та і учнів ПТНЗ. Найгірші показники мали місце в групі з низьким рівнем готовності до планування власної професійної діяльності.

В залежності від емоційного ставлення до планування власної професійної діяльності суттєві відмінності серед студенток встановлені за шкалами RP, RE та за шкалами RE, SF, VT MH серед учениць ПТНЗ. При цьому, в ПТНЗ найвищі показники були в другій групі (середній рівень). Серед хлопців найвищі показники за усіма шкалами були серед учнів ПТНЗ із більш позитивним сприйняттям професійного вибору.

Таким чином, встановлено суттєвий взаємозв'язок готовності учнівської молоді до професійного самовизначення з їх якістю життя, пов'язаною зі здоров'ям, що має відмінності у залежності від статі та рівня набутих знань. Кожен з показників: інформованість щодо світу професій, готовності приймати рішення щодо власного професійного майбутнього, готовності планувати власну професійну діяльність, емоційне ставлення до планування власної професійної діяльності – мав власний вплив на якість життя за дослідженими шкалами. Врахування цих даних, разом з можливим впливом несприятливих професійних факторів на здоров'я підлітків, а адаптаційний потенціал і власні психофізіологічні особливості, можливо уникнути скорочення трудового потенціалу суспільства за рахунок збереження здоров'я підростаючого покоління як частини майбутнього працездатного населення країни.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Близнюк В. В. Український ринок праці: історичні виклики та нові завдання [Електронний ресурс] / В. В. Близнюк // Український соціум. 2016. № 3. С. 58-71.

2. Грибан Г. П., Кутек Т. Б. Аналіз стану здоров'я студентів вищих начальних закладів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2004. № 7. С. 130-132.

3. Державний Центр Зайнятості — Аналітична та статистична інформація [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>

4. Обелець Т. В. Сучасні детермінанти розвитку трудового потенціалу України / Економіка та держава № 6/2020. - С. 160-164. DOI:10.32702/23066806.2020.6.160

5. Сергета І. В., Тимошук О. В. Показники якості життя учнівської та студентської молоді та їх прогностична значущість. Матеріали наук. – практ. конф. Довкілля і здоров'я; 2019 квітень 25-26; Тернопіль. Тернопіль: Укрмедкнига; 2019. С. 96-97.

6. Сергета І. В., Дунець І. Л., Стоян Н. В., Панчук О. Ю., Теклюк Р. В., Лукіна Н. Ю., Ваколюк Л. М., Швець В. В. Особливості взаємозв'язку показників якості життя студентів медичних вищих навчальних закладів з провідними характеристиками психофізіологічної адаптації їх організму. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. Якість життя як критерій оцінки здоров'я дітей і підлітків. Харків; 2011. С. 142-143.

7. Сергета І. В., Тимошук О. В. Показники якості життя учнівської і студентської молоді та особливості їх взаємозв'язку з характеристиками психофізіологічної і психічної адаптації. Матеріали наук. – практ. конф. Актуальні питання громадського здоров'я та екологічної безпеки України; 2019 жовтень 17-18; Київ. 2019: 197-199.

8. Топчієва Г. О., Черевичко О. Г. Здоров'я студентів та його складові. Вісник. 2012. № 3(98). С. 306-308.

9. Трудовий потенціал України: оцінка стану, ефективність використання, стратегічні напрями розвитку: монографія [О. А. Грішнова, С. Р. Пасека, А. С. Пасека]; за наук. ред. О. А. Грішнкової; Черкаси: Маклаут, 2011. 360 с.

10. Dementev I. V. The problem of professional self-determination of schoolboys in modern vocational guidance: the psychological and pedagogical aspects. Rus. Institute of Higher School. 2009. № 5 (12). P. 242-248.

11. Will robots really steal our jobs? An international analysis of the potential long term impact of automation. [Електронний ресурс]. Pricewaterhouse Coopers, 2018. 43 pp.